

บทคัดย่อ
หีบพระสมุดคลังความรู้หัตถ์จรรยาจากอดีต

นับจากอดีตตั้งแต่วันก่อเกิดหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครสู่หอสมุดแห่งชาติ ในปัจจุบัน รวมระยะเวลามากกว่า ๑๑๘ ปี ได้ปรากฏสิ่งของ เอกสาร และเครื่องใช้ต่าง ๆ รวมถึงหีบไม้ ซึ่งตกทอดมาตั้งแต่ครั้งเป็นหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งหีบพระสมุดกรมราชเลขาการในพระองค์และเอกสารสำคัญที่ค้นพบ ณ สำนักหอสมุดแห่งชาติ เปรียบเสมือนคลังความรู้ที่ส่งต่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะเอกสารที่พบภายในหีบพระสมุดกรมราชเลขาการในพระองค์ ส่วนใหญ่เป็นเอกสารราชการแผ่นดินในองค์พระมหากษัตริย์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับการเสวนาแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เล่าขานประวัติศาสตร์หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติ เป็นหน่วยงานราชการที่มีรากฐานสืบเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหอสมุดสำหรับพระนครขึ้น พระราชทานนามว่า “หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร” ตั้งอยู่ ณ ตึกศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างตึกถาวรวัตถุต่อจากรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนแล้วเสร็จ และโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นที่ตั้งของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ตั้งอยู่ริมถนนหน้าพระธาตุ หน้าวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครออกเป็น ๒ หอ คือ “หอพระสมุดวชิรญาณ” และ “หอพระสมุดวชิราวุธ” รวมเรียกว่า “หอพระสมุดสำหรับพระนคร” กระทั่ง พุทธศักราช ๒๔๗๖ มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๗๖ กำหนดให้หอพระสมุดสำหรับพระนครมีฐานะเป็นกองหนึ่งในกรมศิลปากร เรียกว่า “กองหอสมุด” และเปลี่ยนชื่อจาก “หอพระสมุดสำหรับพระนคร” เป็น “หอสมุดแห่งชาติ” และภายหลังการก่อสร้างอาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่แล้วเสร็จ หอสมุดแห่งชาติจึงย้ายที่ทำการจากตึกถาวรวัตถุมายังอาคารใหม่ที่ท่าवासกรี โดยมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๙

ช่วงที่ ๒ เปิดหลักฐานสู่การค้นพบหีบพระสมุดกรมราชเลขาการในพระองค์

หีบพระสมุดกรมราชเลขาการในพระองค์ เป็นเครื่องใช้ซึ่งตกทอดมาตั้งแต่ครั้งเป็นหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร หีบแต่ละใบมีขนาดกว้าง ๒๔.๗ นิ้ว ยาว ๓๗ นิ้ว และสูง ๑๘ นิ้ว หีบดังกล่าวถูกค้นพบบริเวณอาคาร ๑ ชั้น ๔ ซึ่งเป็นห้องบริการวารสารและหนังสือพิมพ์ฉบับล่วงหน้า ภายในหีบพบเอกสาร รวมถึงแผ่นทองเหลือง ขนาดกว้าง ๓.๗ นิ้ว ยาว ๑๓ นิ้ว มีการสลักอักษรซึ่งมีลักษณะการสลักวางพยัญชนะและสระเอาไว้ในบรรทัดเดียวกัน อ่านว่า “หีบพระสมุดกรมราชเลขาการในพระองค์”

ช่วงที่ ๓ เปิดหีบล้ำค่าสู่บันทึกมรดกแห่งสยาม

เอกสารล้ำค่า จำนวน ๙ เรื่อง ที่ค้นพบภายในหีบพระสมุดกรมราชเลขาการทั้ง ๕ ใบ ปัจจุบันได้รับการอนุรักษ์ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ โดยกลุ่มงานสงวนรักษาหนังสือ กลุ่มบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดแห่งชาติแล้ว โดยแบ่งกลุ่มของเอกสารที่ค้นพบออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ จดหมาย

๑.๑ หนังสือแสดงความยินดีและขอบคุณของนักบวชจากประเทศญี่ปุ่นส่งถึงประเทศสยาม ปี ค.ศ. ๑๙๑๓ (๒๔๕๖) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๓

กลุ่มที่ ๒ พระบรมราชโองการ

๒.๑ สำเนาสัญญาบัตรพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งหลวงทวีปสยามกิจ (วี.ที. เลวิส) เป็นกงสุลสยามเมืองเกาะหมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖

๒.๒ หนังสือแจ้งความพระบรมราชโองการจัดโต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน ณ พระเมรุ ท้องสนามหลวง โดยพระองค์เจ้าปรีดา ผู้รับสนองพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ (๒๔๓๒)

๒.๓ พระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท เรื่อง อำแดงจั่นทำฎีกาทูลเกล้าถวาย กล่าวโทษนายเอี่ยมผัวว่า ลักเอาชื่ออำแดงจั่นไปขาย เมื่อวันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะนพศก ๑๗

กลุ่มที่ ๓ ประกาศ

๓.๑ ประกาศการอวดสาตราวุธ ถวายพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปรีดา เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙)

๓.๒ ประกาศเตือนพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการให้รักษาอิริยาบถ ในงานพระเมรุ ท้องสนามหลวง โดยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ผู้รับสนองพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓)

๓.๓ ประกาศตั้งโต๊ะการฉลองพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๑) โดยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ผู้รับสนองพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓.๔ ประกาศสงกรานต์ ปีรัตนโกสินทร ศก ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)

๓.๕ ประกาศเพิ่มเติมในการตั้งโต๊ะราชศิริ โดยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขานุการ รับพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑)